

MERÉNYI KÁLMÁN

A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények okai és megelőzése

A bűnözés terjedelmének és dinamikájának emelkedése arra ösztönözte a kriminológia tudományának hazai művelőit, hogy ne általában a bűnözést, mint társadalmi tömegjelenséget vizsgálják, hanem egyes bűncselekményi kategóriák, társadalmi rétegek vagy sajátos elkövetői csoportok konkrét jellemzőit kíséreljék meg feltárni. Nevezetesen: állapítsák meg, milyen összetevők idézik-segítik elő a meghatározó jelenségeket, kimunkálva a belső és külső összefüggéseket, a megvalósulás folyamatában meglévő törvényszerűségeket, az elkövetők és a sértettek magatartásának közrehatását. Mindezen ismeretek birtokában ezután határozzák meg azokat az állami és társadalmi teendőket, intézkedéseket, amelyek hatékonyan segítik elő az össz-bűnözés, illetve az elemzett társadalomellenes magatartások megelőzését.

Az előzőekben ismertetett kriminálpolitikai kíváncságnak megfelelően készült el a közelmúltban több tudományos értekezés is, amelyek közül néhánynak monografikus formában készült feldolgozása is megjelent.

Ezen kutatások sorát igyekeztük folytatni, amikor 1984-ben nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt elítéltek körében büntetvégrehajtási intézetben vizsgálatot végeztünk.¹

Az erőszakos és garázda jellegű bűncselekmények korunkban egyre nagyobb arányokat öltenek. Ez világjelenség, de hazánkban is érvényesülő tendencia. Magyarországon az utóbbi tíz év során a százezer lakosra számított, nemi erkölcs elleni erőszakos delictumok száma 8,6-ról 11,3-ra emelkedett. Az 1985-ik évben 1011 ilyen jellegű bűncselekmény vált ismertté.² A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények a bűnözés tömegjelenségén belül az egyik legnagyobb társadalmi ellenérzést váltják ki, és ezekkel szemben a társadalom tagjai a legfokozottabb mértékben igénylik az állam részéről a védelmet.³

Fentiekén túlmenően vállalkozásunkat indokolta az is, hogy a partnerkapcsolatok, a házasság intézményének a szocializmus építésének jelen szakaszában való létjogosultsága, a monogámia, a külső kapcsolatok megítélése, a szexualitás, a nemek közötti viszony, a

¹ Részletesen: *Merényi Kálmán*: Nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmény miatt elítéltek körében büntetvégrehajtási intézetben végzett kriminológiai kutatás módszertani kérdései. *Acta Juridica et Politica*. Tomus XXXVI. Fasc. 11. Szeged, 1986.

² Tájékoztató a bűnözésről. 1985. BM. Adatfeldolgozó és Tájékoztató Csoportfőnökség és a Legfőbb Ügyészség Titkársága. Bp., 1986. 18. p.

³ A jogismeret vizsgálata. *Társadalom- és Jog* 1. Bp., 1967. 21. p. *Sajó András—Székelyi Mária—Major Péter*: Vizsgálat a fizikai dolgozók jogtudatáról. *Társadalom- és Jog* 4. Bp., 1977.; *Heleszta Sándor—Rudas János*: Empirikus szexuálszociológiai kutatás magyar egyetemisták és munkásfiatalok körében. *Szociológia*. Bp., 1978. 2. sz. 211—227. p. Vö.: *Golod, Sz.*: Empirikus szexuálszociológiai kutatás szovjet egyetemisták és munkásfiatalok körében. *Szociológia*. Bp., 1978. 2. sz. 229—241. p.

nemi szabadság és szabadosság mint napjaink időszerű problematikája, minden korosztály és társadalmi réteg számára igen jelentős.

A továbbiakban a nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények elkövetését előidéző — elősegítő — általunk feltárt — okokat, körülményeket, valamint az ilyen jellegű bűncselekmények eredményes megelőzését szolgáló javaslatainkat mutatjuk be.

1. A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények okai

A) A deviáns viselkedés hivatalosan lényegében akkor válik társadalomellenessé, amikor az illetékes személy, szerv, fórum — a pedagógus, az orvos, a törvényalkotó stb. — annak nyilvánítja. Egyéni viselkedése alapján akkor lesz valaki rossz modorú, nehezen nevelhető, befolyásolhatatlan, törvénytisztító, ha számára szűk, illetve széles az interakcióknak a közösség által elfogadott skálája. A szeszital-fogyasztás még nem alkoholizmus, az időszakos morfiomhasználat nem narkómánia, a szexuális szabadság nem prostitúció és a törvények közötti bizonytalan vagy téves eligazodás még nem minősül bűnözésnek. Az egyes viselkedési módokat mindig a társadalom ítéli és határozza meg. Ezeket a magatartásokat a társadalom minden korban és időben igyekezett ellenőrzése alá vonni, ha szükséges, az egyén szabadságát csorbitani és intézményekben, avagy azokon kívül megkísérelve hatást gyakorolni rájuk és megváltoztatni őket.

A deviáns magatartások tömegessé válása világjelenség. Okai a különböző társadalmi-gazdasági berendezkedésű országokban különbözők. Függnek az ország sajátos hagyományaitól, a népesség összetételétől, a gazdasági-kulturális fejlettség fokáról és még egyéb összetevői is vannak.

A deviáns magatartások egyik — legsúlyosabb — megjelenési formája, a bűnözés, társadalmi tömegjelenség, így okai is elsődlegesen a társadalomban találhatók. Általánosan elfogadott az a megállapítás, hogy az ún. mikrokörnyezet (család, iskola, baráti kör, munkahely stb.) negatív hatásain kívül a makrokörnyezetben, vagyis a társadalom strukturális viszonyaiban is találhatók olyan folyamatok és ellentmondások, amelyek társadalmi fejlődésünk jelenlegi szakaszában közvetlenül vagy közvetve még kapcsolatban vannak a bűnözéssel mint társadalmi tömegjelenséggel. „Ez egyfelől azt jelenti, hogy a bűnözés nem egyedi, véletlenszerű, hanem olyan nagyszámban előforduló jelenség, amely rendelkezik mindazokkal az ismérvekkel, amelyek valamely tömegjelenségre szignifikánsak: dinamikájuk, struktúrájuk van, stohasztikus kapcsolatban áll más tömegjelenségekkel.”⁴

A bűnözés társadalmi természetét, produktumát elemezve helyesen írja Szabó András, hogy „A bűnözés mindenekelőtt abban és annyiban társadalmi jelenség, hogy értelme csak az adott társadalmi létfeltételek viszonylatában van. Ebben van egyúttal történetisége is”.⁵ Az adott társadalmi létfeltételekhez fűződő viszonyban, amelyben a bűnözés értelmét és lényegét látja, kettős kötöttséget állapít meg. Az egyik kötöttség a társadalmi létfeltételek elsődlegessége, amelyek lényegét és értelmét önmagukban is felfoghatónak tekinti. „Ezzel szemben a bűnözés önmagában, az adott létfeltételekhez való viszonyon kívül, az adott viszonyokra való vonatkozása nélkül nem képzelhető el és nem fogható fel.”⁶

Társadalmi fejlődésünk, a gazdasági szerkezet átalakulása következtében a társadalmi jelenségek, így a bűnözés is mélyreható változásokon mennek át. A társadalmi, demográfiai

⁴ Vigh—Gönczöl—Kiss—Szabó: Az erőszakos bűncselekmények és elkövetőik. Bp., 1973. 255. p.

⁵ Szabó András: Bűnözés, ember, társadalom. Bp., 1980. 97. p.

⁶ Szabó András: uo.; A bűnözés társadalmi természetéről részletesen: Szabó András: i. m. 97—205. p.; Vö. Diczig István: A társadalmi-gazdasági viszonyok és a kriminológiai tervezés összefüggései. Belügyi Szemle, 1986. 3. sz.

mozgások, a gazdasági életben bekövetkezett fejlődés vagy éppen stagnálás nagymértékben befolyásolta és befolyásolja a bűnözés dinamikáját, a meghatározó jelenségek érvényesülését, a külső és belső összefüggéseket, a megvalósulás folyamatában meglévő törvényszerűségeket.⁷ Ez a változás nemcsak a bűnözés minőségi jellemzőit érintette és érinti, hanem az elmúlt években a bűnözés fokozatos emelkedése is bekövetkezett.

A magyar — miként általában — a kriminológiai irodalomban általánosan elfogadott nézet szerint tehát a bűnözés társadalmi tömegjelenség, így okai is főként társadalmiak. Ebből az is következik, hogy Magyarországon a szocializmus építésének jelenlegi szintjén összefüggés áll fenn a társadalmi-gazdasági viszonyok és a bűnözés között, ez az összefüggés napjainkban még szükségszerű, habár csupán stohasztikus.⁸

Véleményünk szerint azonban — a mind bonyolultabbá és olykor egyben nehezebbé váló gazdasági körülmények miatt is — egyes bűncselekményi kategóriákban, mint pl. a vagyon elleni és a gazdálkodás rendjét sértő egyes bűncselekményeknél, a bűnözés kvantitatív és kvalitatív összetétele, változásai olyan jellegűek, hogy a szükségszerű összefüggés nemcsak a stohasztikus, hanem már kauzálisnak mondható. Ezt a megállapításunkat — egyéb jelenségek mellett — a vagyon elleni bűncselekményeknek az össz-bűnözésen belüli aránya és fokozatos emelkedése is alátámasztja.⁹

B) A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények oksági tényezőit — az általunk vizsgált mintasokaságban — a kis mértékben ható öröklött, genetikailag meghatározott tulajdonságokon kívül a mikro környezeti és egyéb hibás negatív külső hatásokban találtuk meg.

Az előzőekben — kutatásunk eredményeinek elemzése során — már részletesen feltártuk azokat az összefüggéseket, exogén és endogén tényezőket, körülményeket, amelyek a bűncselekmények létrejöttének folyamatában jelentősen hatottak közre, illetve előidéztek azok megvalósulását. A továbbiakban az általunk legfontosabbnak tartott — az oksággal kapcsolatos — megállapításainkat foglaljuk össze.

Habár a korábbi, e témában végzett kutatásokban észlelt adatokhoz képest egyrészt csökkent az analfabéták részesedése, másrészt a középiskolát végzettek aránya is emelkedett, a mikro környezeti hatásokon belül mégis az iskolai végzettség alacsony szintjét tekintjük elsődlegesnek. Kutatásunk eredménye alapján ugyanis megállapíthatjuk, hogy az elkövetők alig több mint kétötöde (43,0%) végezte el az általános iskola nyolc osztályát, 7,0% csupán az alsó tagozatot fejezte be és érettségi vizgát is csak 6,0% tett. Analfabéta 4,0% volt. Az iskolai végzettség szerinti megoszlás előzőekben ismertetett aránya is kizárólag az egyes tagozatok elvégzését, illetve az érettségi bizonyítvány megszerzését igazolja, azonban az interjúk készítése során meggyőződhattünk az elkövetők műveltségi, kulturális szintjének, valamint erkölcsi érzékének igen alacsony fokáról.¹⁰

⁷ Vö.: *Vermes Miklós*: Az okozatiság kérdése a kriminológiában. ÁJI. Bp., 1962. 2. sz.; *Kertész Imre*: A bűnözés társadalmi háttere. Jogtudományi Közlöny. 1981. 2. sz.

⁸ *Vigh J.*: Az erőszakos... 257. p.; A bűncselekmények és a bűnözés okságáról — egyebek mellett — lásd részletesen: *Vigh József*: A bűnözés okainak problémái. Jogtudományi Közlöny. 1963. 9. sz.; *Simor Pál*: A bűnözés okai a szocialista társadalomban. Külföldi nézetek. Jogtudományi Közlöny. 1968. 7—8. sz.; *Simor Pál*: A bűnözés okai a szocialista társadalomban. Hazai nézetek. Jogtudományi Közlöny 1968. 9. sz.; *Vigh József*: Kauzalitás a kriminológiában. Jogtudományi Közlöny. 1968. 11—12. sz.; *Vágó Tibor*: A bűnözési okok kutatásának és az okok változásának egyes kérdései a szocializmus viszonyai között. Jogtudományi Közlöny. 1969. 11. sz.; *Vigh J.*: Az erőszakos... i. m.: 255—282. p.; *Vigh J.*: A kauzalitás... i. m. 41—145. p.; *Bakóczy Antal*: Az emberölés. Bp., 1984. 253—411. p. (Ez utóbbi két monográfia a kriminológiai oksággal kapcsolatos polgári és szocialista álláspontokról is igen értékes kritikai elemzést és összefoglalást ad.); *Kudrjavcev, V. N.*: A jogellenes cselekmények okai. Bp., 1982. 31—104. p.

⁹ Ez az arány 1985. évben meghaladta az össz-bűnözés háromötöd (61,4%) részét. Tájékoztató a bűnözésről. 1985. Bp., 1986. I., illetve 3. p.

¹⁰ Vö.: *Vigh J.*: Az erőszakos... i. m. 195. p. VIII/1. tábla.; *Rózsa János—Münnich Iván*: Az erőszakos nemi közösülés kriminológiája. OKKRI. Tanulmányok. IX. k. Lp., 1972. 100. p. *Légrády*

Lényeges oksági tényező volt az elkövetők családi állapota és családi helyzete. Igen magas a házások részvételi aránya, csaknem eléri az esetek felét (48,0%). Figyelemre méltó a feldúlt vagy labilis családi helyzetűek között a házasságban élők aránya ennél jóval magasabb. A megromlott vagy feldúlt családi helyzet igen gyakran előidézője annak, hogy a házastársak — főleg a férfiak — a családon kívül keresnek szórakozást, kikapcsolódást és találnak partnert közös szórakozáshoz, italozáshoz, szexuális kapcsolat létesítéséhez. Ez utóbbi nem minden esetben történik a törvény által megengedett módon és formában.

A kedvezőtlen szociális viszonyok közül döntőnek ítéltük az elkövetők lakáskörülményeit, valamint vagyoni viszonyait. Adataink elemzésekor megállapítottuk, hogy a kutatásba bevont elkövetőknek csupán alig több mint egyötöde (21,0%) lakott tulajdonosként állandó lakóhelyén, a tulajdonosi és főbérleti viszony csak együttesen éri el az esetek egyharmad (33,0%) részét. Viszonylag kevesen (4,0%) laktak albérletben, és családtagként csaknem kétharmad (63,0%) arányban éltek állandó lakóhelyükön. Még kedvezőtlenebb a helyzet, ha az egy főre jutó szobák számát vizsgáljuk. E szerint az elkövetők több mint kétötöd (43,0%) részénél jutott négy vagy több főre egy szoba, és csaknem háromnegyedénél (72,0%) három vagy több főre jutott egy szoba. A zsúfolt lakáskörülményeket tovább nehezítette a különböző generációk kényszerű együttélése. A két vagy három generációs családokban a szülők—gyermek, valamint a nagyszülők között életfelfogásokban és szokásokban meglévő különbségek gyakran vezettek súrlódásokhoz, amelyek nem ritkán váltottak ki feszültséget. A családon kívül keresett és talált szabadidő-eltöltés, szórakozás, kapcsolat-létesítés gyakran aggályos voltáról már szóltunk, most csupán annyit jegyzünk meg, hogy a kedvezőtlen lakáshelyzet és a megromlott családi körülmények önmagukban is bűncselekményt előidéző tényezőknek bizonyultak.

Az elkövetőknek a szocialista társadalom struktúrájában, a munkamegosztás rendjében elfoglalt helyét vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a társadalom érdekeit az szolgálja legjobban, ha a szakképzettség és a foglalkozás között szoros a kapcsolat, vagyis ha az egyén tanult szakmájának megfelelő munkakörben dolgozik.

A kutatásunkba bevont elkövetőknek, igen sajnálatosan, csupán alig több mint egyharmad (37,0%) része rendelkezett szakképzettséggel, legmagasabb arányban szak- és betanított munkási ismeretekkel. A szakképzettséggel rendelkezők közül csaknem egyötöd (78,3%) részük eredeti tanult foglalkozásának megfelelő munkakörben dolgozott. Ezek túlnyomó többségének munkahelyi helyzete szilárd volt és egyáltalán nem, vagy egy-két alkalommal változtattak csupán munkahelyet.

A bűncselekmények megvalósulásában közrehatott a szakképzetlenség, amelynek következtében az elkövetők gyakran változtatták munkahelyüket és így munkahelyi helyzetük és közérzetük kialakulatlan volt, a munkahelyi kollektívába beilleszkedni nem tudtak.¹¹

Az elkövetőknek a bűncselekményt megelőző életkörülményeit vizsgálva megállapíthatjuk, hogy 29,0%-ának volt a helyzete labilis vagy konfliktusos és 9,0% ítélte sorsát kilátástalannak.

Kóros elmeállapotú, értelmi fogyatékos vagy neurózisos betegségben szenvedő elítéltet nem találunk. Nehezítette az objektív helyzet megállapítását az is, hogy az esetleg e kategóriába sorolható elkövetőkről az eljárás során az orvosszakértő nem állapította meg a betegség olyan fokát, amely a büntetőjogi felelősségre vonást akárcsak korlátozta volna. Nagy arányban figyeltük meg azonban a kutatásba bevont személyeknél az érzelmi sivárságot, a tudattartalom rendkívüli szegénységét, a gondolkodás infantilis voltát.

Györgyné: Galerik szexuális bűnözéséről. OKKri. Tanulmányok. Bp., 1973. 205. p. Vavró István: Budapesti elbíralt erőszakos nemi közösségek kriminálstatisztikai vizsgálata. Jogtudományi Közöny. 1973. 10. sz. 541. p. Bakóczy: i. m.: 324—343. p.

¹¹ Vö. Vigh J.: Az erőszakos... i. m. 259. p.

A társadalmi elvárásokkal megegyező formában történő kapcsolatteremtési képesség kialakításának hiánya, az erkölcsi értékek tagadása és lerombolása, a társadalmi normák visszautasítása a személyiség nagyfokú torzulására utalnak. Ezt a megállapításunkat alátámasztja az a sajnálatos tény is, hogy a bűncselekmény végrehajtásakor a sértettet egy elkövető sem sajnálta meg, és hogy több mint egytized részüknél (12,0%) a súlyos bűncselekmény végrehajtása alatt semmilyen — a megszokottól eltérő — érzelmi hatás nem jelentkezett.

A személyiség helytelen irányú fejlődését, az egyénnek a társadalomhoz és az emberekhez való negatív viszonyát, kapcsolatát nagymértékben befolyásolták még az elkövetőknek fiatalkori emlékei, életútjuk során szerzett siker- és elszenvedett kudarcélményeik. Személyiségük kialakulásában meghatározó volt az óhajtott pályaválasztásuk teljesülése vagy sikertelensége.

Kriminalitást előidéző tényezőnek minősült, hogy a bűncselekményt megelőzően — 16 éves korig — az elkövetők csaknem kétharmad (64,0%) részének volt kudarcélménye, ez az arány viszont a 16—24 korév között meghaladta az esetek kétharmad (67,0%) részét.

Az elkövetők pályaválasztása pontosan négyötöd (80,0%) részben nem teljesült. Figyelemre méltó, hogy az esetek kétharmad részében (66,0%) a pályaválasztás 18 éven felül történt, ebből csaknem kilencetized (86,3%) részben volt a pályaválasztás sikertelen.

Bűncselekményt előidéző oknak tekinthetjük a korábbi büntetés végrehajtása alatt végzett nevelő, illetve — miután ezekben az esetekben elhibázott nevelésű egyénekről van szó — átnevelő munka eredménytelenségét. Az intencionális és funkcionális értelemben vett nevelés, a követelmény és példamutatás következetessége és egysége kell ahhoz, hogy a társadalmi követelmények az egyes emberek cselekvéseinek meghatározójává váljanak.¹² Az elkövetők kifogásolható neveltségi szintjét, a társadalmi elvárásokkal megegyező vagy inadekvát magatartását, a törvények betartását, illetve az előírt normák áthágását legpregnansabban előéletük demonstrálja.

Ezt a megállapításunkat igen plasztikusan támasztja alá az a tény, hogy a vizsgált elkövetőknek pontosan a fele (50,0%) 73 esetben követett el korábban erőszakos bűncselekményt. Speciális visszaeső, vagyis nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmény miatt korábban már megbüntetett 24 fő (az összes korábban erőszakos bűncselekményt elkövetettek 48,0%-a) volt s ezek 37 esetben követtek el megelőzően erőszakos szexuális bűntettet. Valamennyi — korábban nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekményt megvalósító — elkövetőt hosszabb ideig tartó végrehajtható szabadságvesztés büntetésre ítélték, azonban a kiállott előző súlyos büntetés sem tartotta őket vissza újabb hasonló bűncselekmény elkövetésétől. Ez utóbbi megállapításunk főleg a pedofilára és a többes elkövetési formát megvalósító elkövetőkre vonatkozik.¹³

A bűncselekmény megvalósításának elhatárolását közvetlenül és döntően az alkohol-fogyasztás befolyásolta, amely az esetek csaknem kilencetized (88,0%) részében hatott az elkövetőkre. Az alkohol gátlásokat feloldó, a visszatartó motívumokat háttérbe szorító hatása olykor az egyéni elkövetéseknél, de főleg a csoportosan megvalósított szexuális támadások végrehajtásánál mutatható ki. Igen figyelemreméltó, hogy az elkövetők több mint négyötöd része (81,4%) rendszeresen fogyasztott szeszest italt. Az egyéni beszélgetések során a vizsgált személyek többsége maga is az alkohol nagymértékű fogyasztásával magyarázta, indokolta tettének, a nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekménynek elkövetését. Az alkoholos befolyásoltság alatt keletkezett nemi vágy, annak bármilyen körülmények között és módon történő kielégítése a bűncselekmények elkövetésének döntő motívumának bizonyult. Figyelemre méltó, hogy a természet elleni erőszakos fajtalanlás elkö-

¹² Vö. Vigh J.: Az erőszakos... i. m. 256. p.

¹³ Vö. Vigh J.: Az erőszakos... i. m. 283—305. p. Bakóczy: i. m. 387—399. p.

vetői sem általában, sem a konkrét bűncselekmény időpontjában alkoholt nem fogyasztottak.¹⁴

A társadalmi-gazdasági fejlődéssel együtt járó mozgások, változások — mint a migráció, a mobilitás és az urbanizáció — összefüggésben vannak a bűnözéssel, alakítják dinamikáját és struktúráját is. Ezek a mozgások, változások hatnak az egyénre is, befolyásolják személyisége kialakításában, magatartásformája megválasztásában.

Az ingázó életforma kriminogén hatása a bűncselekményi kategóriában is kimutatható. Az elkövetők kisebb hányada élt községben és tanyán, mégis ezeken a földrajzi helyeken követték el a nemi erkölcs elleni erőszakos támadások több mint felét (52,0%). Ez a megállapítás vonatkozik a fővárosban állandó lakóhellyel rendelkező elkövetőkre is, akik majdnem fele arányban községben és tanyán követték el a bűncselekményt.

Az ingázó életformával — amely egyaránt jelenti a fővárosból vidékre és a vidékről fővárosba munkavégzés céljából állandó jelleggel történő utazást — óhatatlanul együtt jár a nagymérvű szeszital-fogyasztás, a könnyedebb életvitel, a családi kapcsolatok lazulása. E három faktor együttes jelenléte — főleg az „ívócimborák” biztatása — negatívan hat az egyénre, befolyásolja hibás döntéseinek kialakításában. A személyiségi kontroll és kritika, a családi függőség és a társadalmi elvárásokkal való azonosulás hiánya döntően határozzák meg az egyén cselekvésének helytelen irányát és formáját.

A családon kívül a társas, baráti kapcsolatok is alakítják az egyén személyiségfejlődését. A családba az ember beleszületik, azonban társas, baráti kapcsolatait túlnyomórészt önmaga választja az egyén, s e választásban az értelmi megfontolásokon kívül nagy jelentősége az érzelmeknek van. Befolyásolja a kapcsolat kialakulását a hasonló életfelfogás, gondolkodás, de jelentősége van az analóg életsornak is.

A társas, baráti kapcsolatok különböző módon befolyásolhatják az egyén személyiségfejlődését. Egyes barátok hatása a társadalmi elvárásokkal adekvát magatartásra indítanak, más impulzusok viszont negatívan hatnak. A társas, baráti kapcsolatok azonban nemcsak az egyén személyiségfejlődését befolyásolják, hanem meghatározók az egyes bűncselekmények elkövetésénél is.

Igen erőteljesen jelentkezett vizsgálati anyagunkban a baráti kapcsolatok kriminogén hatása; a barátokkal közösen végrehajtott bűncselekmények elérték a többes elkövetési formákban megvalósított esetek háromötöd (60,8%) részét. A barátok döntő többségben ugyanazon környéken laktak, szabadidejüket közösen töltötték el, együtt szórakoztak és italoztak. Az elfogyasztott szesz ital következtében elegendő volt, ha valamelyik barát felvetette az ilyenkor szokásos kíváncsiságot, a szexuális kapcsolat létesítésének az igényét. Miután a kapcsolatleremtés normális — a társadalmi szokásoknak megfelelő — képessége és gyakorlata hiányzott náluk, ugyanakkor nemi vágyaikat feltétlenül és minden áron ki akarták elégíteni, az elutasítás után azonnal agresszíven támadtak és követték el a bűncselekményt. A barátok jelenléte, olykor aktív közreműködésük gátlástalanná, kíméletlenné tette az elkövetőket, és kérlelhetetlen durvasággal hajtották végre a csoportos közönségeket.

Gyakran jelentős elősegítő tényezőnek bizonyult a sértettek közrehatása a bűncselekmény megvalósulásában. A sértett és az elkövető között a bűncselekményt megelőzően — kétötöd (40,0%) részben személyes, majdnem egyötöd (17,0%) arányban szexuális — kapcsolat állott fenn. Az elkövetőkben a bűncselekmény végrehajtására irányuló szándék kialakulásakor a sértettek több mint egytizede (11,0%) viselkedett biztatón, bizalmaskodott vagy kacérkodott. Erőteljesen hatott közre a sértettek alkoholfogyasztása is, megállapítottuk, hogy a bűncselekmény megvalósulásakor a passzív alanyok egynegyede (25,0%) volt ittas.

¹⁴ Vö. Vigh J.: i. m. Az erőszakos... i. m. 133—136., ill. 273. p. Bakóczy: i. m. 368—375. p. Vavró István: Alkoholizmus és bűnözés. Bp., 1985. 9., ill. 31—33. p.

Sok esetben tette lehetővé, segítette elő a bűncselekmény létrejöttét a sértettek flegma, könnyelmű, naiv, esetleg hiszékeny magatartása is. A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények többnyire szituációs cselekmények, sokszor a sértetteknek közvetlenül a bűncselekmény előtt tanúsított magatartása teremti meg az elkövetők számára a lehetőséget a cselekmény megvalósítására. Számos esetben az elkövetők és a sértettek együtt szórakoztak, táncoltak, csókolództak, legtöbbször zárt helyen, főleg lakásban. Az ilyen „házbulikón” rendszeresen 2—3 leány és 8—10 fiú vett részt. Több esetben előfordult, hogy a sértettek még a „pettingelésre” is hajlandók voltak, sőt az általuk kiválasztott fiúval a többiek jelenlétében közösültek a félhomályos szobában. A beleegyezéses közösülés után azonban más fiúk ajánlkozásait elutasították és ezután került sor az erőszak alkalmazásával végrehajtott csoportos szexuális támadásra.

Közreható tényezőként szerepelt a szexuális felvilágosítás hiánya is. Nemcsak a fiatalok, hanem az ún. fiatal felnőttek és a középkorúak sem rendelkeznek megfelelő szexuális kultúrával.

A szexuális — szerelmi vagy partnerkapcsolati — kultúra része az általános műveltségnek, amely azonban, sajnos, általában nincs azonos szinten a kultúra más területeivel. A műveltség egyes területei között nagy színvonalbeli eltérések lehetnek, mert a fejlődésüket elősegítő feltételek különbözők. Magyarországon a szexualitás évszázadokon át tabu volt, majdnem hogy csak megtűrt és szégyenletes dolognak számított. A társadalom és az egyén életében pedig a szexuális műveltségre éppen olyan szükség van, mint a kultúra bármely más területén. Ennek hiánya esetén ugyanis az ember szexuális viselkedése, a partnerkapcsolatok létesítésére irányuló magatartása nem felel meg az egyéni és a társadalmi érdekeknek, feszültségek kialakulására vezethet, amelyek feloldása gyakran törvénybe ütköző módon történik.

Igen kedvezőtlen hatása volt a tömegkommunikációs eszközöknek, a különböző, illegálisan terjesztett pornográf irodalomnak, a legújabban megjelenő videokazettáknak is.

A tömegkommunikációnak, mint az ismereteket közvetítő eszközöknek a tájékoztatás és a tudatformálás területén kiemelkedő jelentősége van. A tömegkommunikációs eszközök hozzájárulnak az erkölcsi normák, életfelfogások kialakításához, befolyásolják az egyént személyiségének formálásában, az emberek egymás iránti kölcsönös bizalma és tisztelet megteremtésében is. Az utóbbi időben Magyarországon is elterjedt az olyan filmek forgalmazása, amelyekben tért hódít a meztelenség, a szexuális jelenetek nyíltan történő bemutatása, nemegyszer erőszakos formában való ábrázolása. Az egyébként is gyenge vagy labilis idegrendszerű egyéneknél az ilyen jellegű filmek, video-kazettákon látható alkotások vagy ugyanilyen témájú képregények, illetve írásművek részt vehetnek a bűncselekményre vonatkozó végső döntés kialakításában, a bűncselekmény elkövetésétől való visszatartó motívumok semlegesítésében.¹⁵

2. A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények megelőzése, javaslatok

Napjainkban a megelőző tevékenység nem korlátozódhat a bűnüldöző és igazságügyi szervek hivatalos tevékenységére, hanem ebben részt kell vállalnia a társadalmi szervezeteknek és az egyéneknek is.¹⁶

¹⁵ Vö. Bakóczy: i. m. 308—314. p.

¹⁶ Gödöny József írja: „A megelőzés általános és egységes koncepciója — szerintünk — csak akkor felel meg igazi feladatának, ha nem csupán rögzíti azt az elvet, hogy a bűnözés megelőzése valamennyi állami, társadalmi szervnek, az egyes állampolgároknak és az egész társadalomnak a feladata, hanem konkrétan is megjelöli a közép- és hosszabb távon elérendő célt, megszabja a közreműködők legjelentősebb feladatait, a feladat teljesítésének módszereit, az együttműködés elveit, felvá-

Amint a különböző bűncselekmények eltérő okok és feltételek által valósulnak meg, úgy megelőzésük érdekében is speciális intézkedések teremthetők meg azokat a körülményeket, amelyekkel az egyes bűncselekmények előfordulása csökkenthető, megjelenési arányuk visszaszorítható.

A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények megelőzése érdekében az előzőekben kifejtettek és főleg ténykutatásunk eredményei alapján a következő javaslatokat és ajánlásokat tesszük:

Vizsgálódásunk eredményeit elemezve megállapítottuk, hogy mind az elkövetők, mind a sértettek iskolai végzettsége igen alacsony, mindkét kategóriában jelentős a túlkorosok aránya. Szükségesnek tartjuk legalább az általános iskola nyolc osztálya kötelező elvégzésének szigorú ellenőrzését, a még létező írástudatlanság felszámolását.

Az egyetemi és főiskolai felvételi vizsgákon tapasztaltak egyértelműen mutatják, hogy az általános és középiskolai oktatás minősége egyes területeken nem megfelelő. Kíváncsnak véljük az alsó- és középfokú iskolai oktatás színvonalának további emelését, korszerűbbé és hatékonyabbá tételét.¹⁷

Az erkölcsi kategóriák és értékek elsajátítása, tudatosítása és rögződése a társadalmi elvárásokkal adekvát magatartások megkövetelése érdekében elengedhetetlenek. E kívánalom — véleményünk szerint — csak akkor realizálódhat, ha már az általános iskola felső tagozatában alapvető erkölcsi ismereteket intenzíven oktatnak és ezáltal megfelelő alapokat teremtve döntően segítik elő a szocialista világnézet kialakítását.

Nagy károkat okozott és okoz, nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket az a nevelési elv, mely szerint a szülők mindenkor és mindenben hagyják a gyermekeket saját megítélésük szerint cselekedni, magatartásukban semmiben sem korlátozták őket. Véle-

zolja a koordinálás, az irányítás, ellenőrzés szervezetét, mindazt, ami az egységes szemlélet és tevékenység érvényesülését biztosíthatja." *Gödöny József*: A bűnözés megelőzéséről. OKKRI. Tanulmányok. XVII. k. Bp., 1980. 33. p. A bűnmegelőzésről részletesen *Gödöny*: i. m. 5—39. p. A bűnözés megelőzésével — egyebek mellett — részletesen foglalkozik még *Vermes Miklós*: Kriminológia és megelőzés. Krim. Tanulmányok. II. k. Bp. 1963. 194—221. p. *Molnár József*: Az ifjúkori bűnözés helyzete, a megelőzés társadalmi feladatainak formái és lehetőségei. OKKRI. Tanulmányok. XVIII. k. Bp., 1981. 228—254. p. *Nyerges Lajos*: A bűnmegelőzésről. Belügyi Szemle 1982. 4. sz. 71—76. p. *Vass Kálmán*: Bűnüldözés és bűnmegelőzés. Belügyi Szemle, 1982. 1. sz. 11—18. p. *Vigh József*: A bűnözés megelőzése és lehetőségei. Belügyi Szemle, 1982. 10. sz. 3—9. p. *Vass Kálmán*: Az ügyészség szerepe a bűnözés megelőzésében. OKKRI. Tanulmányok. XX. k. Bp., 1983. 5—55. p. *Rózsa János*: A bűncselekmények megelőzése. OKKRI. Tanulmányok. XXI. k. Bp., 1983. 56—85. p. *Krd-nitz Mariann*: A korrupció megelőzéséről. OKKRI. Tanulmányok. XX. k. Bp., 1983. 86—143. p. *Vigh József*: A kriminológia feladatai és a társadalompolitika. Belügyi Szemle 1983. 8. sz. 33—42. p. *Vauró István*: A bűnmegelőzés helyzetéről. Belügyi Szemle, 1983. 5. sz. 15—23. p. *Diczig István*: A kriminálstratégia és a bűnözés tervezésének távlati tervezése. Belügyi Szemle, 1982. 2. sz. 5—10. p. *Diczig István—Márton József*: A bűnözés megelőzésének középtávú komplex tervezése. Belügyi Szemle 1982. 8. sz. 3—10. p. *Bócz Endre*: Hogyan előzhető meg a bűnözés? 1982. 9. sz. 42—46. p. *Habony János*: A bűncselekmények megelőzése. Bp., 1983. 148. p.; *Gödöny József*: A bűnüldöző és igazságügyi szervek a bűnmegelőzés rendszerében. OKKRI. Tanulmányok. XXI. k. Bp., 1984. 5—47. p. *Irk Ferenc*: A gondatlan bűnözés megelőzési kérdései. OKKRI. Tanulmányok. Bp., 1984. 222—265. p. *Szabó András*: A társadalmi beilleszkedési zavarok és a bűnmegelőzés. Kriminológiai Közlemények 2. Bp., 1984. 5—51. p. *Vigh József*: A társadalomvédelem feladata és a kriminálpolitika. Belügyi Szemle 1985. 1. sz. 42—49. p. *Szabó András*: Bűnmegelőzési stratégiák. 1985. 6. sz.; *Vigh József*: Bűnmegelőzés és realitások. Belügyi Szemle 1985. 6. sz.; *Diczig István*: A bűnmegelőzés szervezetrendszeréről. Belügyi Szemle 1985. 5. sz.; *Bakóczy Antal*: A bűnmegelőzés fejlesztésének időszéri feladatai. OKKRI. Tanulmányok. XXII. k. Bp., 1985. 5—66. p. *Irk Ferenc*: A bűnözés megelőzése jogi eszközeinek elméletéhez. OKKRI. Tanulmányok. XXII. k. Bp., 1985. 67—117. p. *Vág András*: Bűnözés, bűnmegelőzés és szociálpolitika. OKKRI. Tanulmányok. XXII. k. Bp., 1985. 118—141. p. *Diczig István*: A kriminálstratégia helye és szerepe a bűnözés megelőzésében. Jogtudományi Köz-löny. 1985. 9. sz.; *Szűk László*: A bűnmegelőzés intézményrendszeréről. B. Sz. 1986. 3. sz.; *Nyerges Lajos*: A rendőri bűnmegelőzés hipotetikus modellje, Belügyi Szemle 1986. 3. sz.

¹⁷ Vö. *Szabó András*: i. m. 46. p.

ményünk szerint nagymértékben szolgálná a helyes magatartásformák kialakítását a munkára történő nevelés gyakorlatának a családban és a közösségben történő intenzívebb alkalmazása.¹⁸

Napjainkban a családi kapcsolatok átalakultak, a nők munkavállalása és a házastársak egymással szemben támasztott követelményei miatt nemcsak a szülőknek a gyerekeik nevelésére fordított ideje csökkent nagymértékben, hanem a családon belüli konfliktusok száma is megszorodott.¹⁹ A vizsgált bűncselekményi kategóriánál különös jellemző ereje van az emberi kapcsolatok átalakulásának, az érzelmi sivárságnak, a gyermeknevelési hiányosságoknak, az anya meghatározó szerepe hiányának. A fiatal nemzedékeknél döntő a családban folyó nevelés. Úgy gondoljuk, erősíteni kell a házassági, családi életforma megbecsülését, meg kell állítani a családi kapcsolatok lazulási folyamatát.

Kutatásunk eredményei is alátámasztják és megerősítik azt a korábban már felismert tényt, hogy az erőszakos bűncselekményeket elkövetők nagyobb része a szakképzetlenek köréből kerül ki. A megelőzés érdekében javasoljuk a szak- és betanított munkásképzés kiszélesítését és színvonalának emelését.

A lakáshelyzet, a két- vagy háromgenerációs családok együttélése, az egymás utáni nemzedékek tudata és életvitele közötti eltérések gyakran súrlódáshoz vezetnek, amelyek nagy mértékben járulnak hozzá a konfliktushelyzet kialakulásához. Az elkülönülés lehetetlensége, az egy főre jutó szobák számának igen alacsony szintje, főleg a függő helyzet kihasználásával elkövetett szexuális cselekményeket tesz lehetővé, illetve könnyítik meg. A megelőzés érdekében fontosnak tartjuk a lakáshelyzet és a lakáskörülmények további jelentős javítását.²⁰

Hazánkban 1985-ben az összes elkövetők 20,4%-a alkoholtól befolyásolt állapotban követte el a bűncselekményt, 0,9%-a pedig iszákos életmódot folytatott.²¹ Az alkoholisták közül 45–50 ezren részesülnek gyógykezelésben, a tényleges alkoholisták száma kb. 450–500 ezerre tehető. Igen elgondolkoztató a fiatal- és gyermekkorúak által elkövetett bűncselekmények számának fokozatos és kitartó emelkedése, amelyen belül az alkoholos befolyásoltság alatt végrehajtott cselekmények is növekedtek. Az alkoholfogyasztáson kívül elterjedt különféle kábító hatású szerek rendszeres élvezése, valamint a gyógyszerek és alkohol együttes fogyasztása, ez utóbbiak hatása a kemény drogokéval azonos. Javasoljuk a gyermek- és fiatalkorúak körében elterjedt káros és nagymértékű alkoholizálás minden eszközzel (államigazgatási, felvilágosító, nevelő munkával stb.) történő megszüntetését, valamint a kábítószer-élvezők intézményes és kötelező gyógyításának bevezetését.²²

A gyermek- és fiatalkori bűnözés folyamatos emelkedése szükségessé teszi a gyermek- és ifjúságvédelem jelenlegi formájának átszervezését, fejlesztését. Úgy véljük, hogy elsődlegesen a hátrányos helyzetű és veszélyeztetett gyermekek, valamint fiatalkorúak esetében szükséges a szervezett és állandó gondozói-nevelői hálózat kiépítése, amely a felállítandó Családgondozó Állomások keretében működhetne.²³ A házasság és a család funkciózava-

¹⁸ Vö. *Vigh József*: A bűnözés megelőzése és lehetőségei. i. m. 7. p.

¹⁹ Vö. *Szabó András*: i. m. 31, 33. p.

²⁰ Vö. *Szabó András*: i. m. 34. p.

²¹ Tájékoztató a bűnözésről 1985. év. Bp., 1986. VIII. p.

²² Vö. *Szabó András*: i. m. 48. p.

²³ A Tudományos Tanács elgondolása szerint a Családgondozó Állomások „igazgatási keretben helyezkednek el és regionális elv szerint fokozatosan kell őket kiépíteni. Az igazgatási funkción túl családgondozási-szociálpolitikai — mentális — egészségügyi és pedagógiai tanácsadói intézetek saját szakembergárdájával. Amolyan család klinikák a gondok komplex kezelésére. El kell látniuk más intézmények (nevelési tanácsadók, gyermek ideggondozók) működtetését is és központjai lesznek olyan nyilvántartásnak, ami számba veszi és végigköveti a kezelés és gondozás egész folyamatát... A Családgondozó Állomás egy szociálpolitikai főhatóság és a helyi önkormányzat, helyi igazgatás között helyet foglaló önálló intézményes egység”. *Szabó András*: i. m. 48–49. p.

rainak megelőzése és kiküszöbölése komplex állami, társadalmi feladat. Ezek körében van szükség a családok stabilitását, zavartalan funkcionálását elősegítő eszközök, garanciák színvonalának emelésére is. Nyilvánvaló azonban, hogy a funkciózavarok és működési nehézségek elsődlegesen a gazdasági-társadalmi folyamatok befolyásolásának, anyagi-szociálpolitikai intézkedések és intézményrendszerek (pl. szervezett családgondozás) útján csökkenthető és csak másodlagosan lehet számítani a tudati ráhatás, az egyéni magatartások irányításának olyan eszközeire, mint a családi-házastársi és szülői felelősségét fokozó jogi szabályozás és felelősségre vonás.

A házasság intézményének erősítése, a monogámia helyes megítélése, a szexualitás, a nemek közötti viszony, az erkölcsi értékek megóvása szükségessé teszi olyan magatartásformák kialakítását elősegítő előadások folyamatos és rendszeres megszervezését, amelyek a nemi ösztön humanizálódását és a normális partnerkapcsolatoknak a személyiségre ható pozitív szerepét juttatják érvényre. Törekedni kell a helyes szexuális kultúra elsajátíttatására.

Kutatásunk adatai szerint a sértettek több mint egynegyede (28,4%) 14 éven aluli volt, a fiatalkorú sértettek aránya pedig meghaladta az esetek háromötöd (62,0%) részét. Tapasztalati tények bizonyítják, hogy a sértettek közrehatása a személy elleni bűncselekményeknél igen jelentős, ez a „közreműködés” a nemi erkölcs elleni erőszakos támadások megvalósulása során pedig kiemelkedő. Úgy véljük, hogy hathatósan elősegítené az eredményes megelőzést az általános iskola felső tagozatában, valamint a középiskolában a bűnözéssel, a megelőzéssel és főleg a sértetté válás lehetőségeivel, továbbá veszélyeivel foglalkozó rendszeres előadásoknak a tantervbe történő beiktatása.

Az ötnapos foglalkoztatási (munka- és oktatási) hét általánossá válása a szabadidőt nagymértékben megnövelte. A rendelkezésre álló időt a szülők túlnyomórészt a „második gazdaságban”, hétvégi telkeken és kiskertekben hasznos munkával töltik el. A fiatal korosztálynál a szabadidő helyes felhasználása, a szórakozás igen fontos terület. Az ifjúsági szervezeteknek — állami és társadalmi szerveknek — egyik fő feladatává kell tenni a fiatalok kulturált szórakozásának, szabadidejük megfelelő eltöltésének biztosítását, megfelelő pedagógiai elvek szerint. Ennek érdekében különböző programokat, rendezvényeket, tömegmegmozdulásokat kell szervezni, amelyek társadalmilag hasznosak és az egyéni érdeklődésnek, érdekeknek is megfelelnek.

A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekményeket — felmérésünk adatai szerint — több mint egyharmad részben (34,0%) követték el utcán, téren, parkokban, erdőn, mezőn, vasúti üzemterületen, vagyis nyilvános helyen. Igen figyelemre méltó, hogy csaknem egy-negyed arányban (24,0%) a többes elkövetési forma valósult meg nyilvános helyen. Ismert tény az is, hogy a sértettek majdnem kilenc-tized része (87,0%) védekezett a cselekmény végrehajtása alatt, amely nemcsak fizikai ellenállásban, hanem segélykiáltásban és sikoltozásban is megnyilvánult. Tudjuk, hogy a cselekmények nagy többségét vendéglátóipari egységekben történt italozás, szórakozás előzte meg és találkozunk olyan esetekkel is, amikor a már duhajkodással fajult szórakozás után jött létre a bűncselekmény. Mindezek és a közvélemény igényei alapján is javasoljuk a rendőrség megelőző tevékenysége színvonalának emelését — a nyilvános helyek stb. fokozottabb ellenőrzését, ami — véleményünk szerint — igen nagymértékben gátolná meg az erőszakos bűncselekmények további elszaporodását.²⁴

Az utóbbi években erősödött a kapitalista országoknak, főleg a fiatalok irányába ható morálisan züllesztő hatása, a tudatos ideológiai fellazítása, valamint a pornográfia és erkölcsi szabadság széles körben és minden eszközt felhasználó propagálása. Igen erőteljesen megnövekedett a pornográf filmeket tartalmazó videokazetták illegális forgalmazása és ter-

²⁴ Vö. Csicsner Ildikó: A bűnüldözés hatékonysága és a bűnözés megelőzése. Belügyi Szemle 1984. 3. sz. 10—15. p.

jesztése. Úgy véljük, a nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények megelőzését határozatosan szolgálná a pornográf irodalom és ilyen jellegű videokazetták forgalma, terjesztése tilalmának fokozott ellenőrzése, e tevékenységet folytatók szigorú felelősségrevonása.²⁵

A kutatásunk során megvizsgált elkövetőknek pontosan a fele 73 esetben követett el korábban erőszakos bűncselekményt. Közülük 48,0% speciális visszaeső volt, vagyis megelőzően is nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt ítélték el. Ez a tény önmagában is szükségessé teszi az erőszakos szexuális bűncselekmények elkövetése miatt elítélteknek a büntetvégrehajtás alatti speciális eszközökkel történő átnevelését. Úgy gondoljuk, igen eredményesen segítené elő az átnevelést, a speciális prevenció céljait az erőszakos szexuális bűncselekmények elkövetői részére olyan jellegű előadások, társas foglalkozások megtartása, amelyek a családi élet, a szexuális és partnerkapcsolatok, az erkölcsi és a nemi erkölcs kérdéseivel mélyrehatóan, egyénekre szólóan foglalkoznak. Ezeknél az elítélteknél különösen fontos az érzelmi sivárság megszüntetése, az esetleges mentális sérülések gyógyítása, a feszültségek feloldása.

A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények miatt elítélteknek a büntetésük leltöltése utáni utógondozása a speciális prevenció szempontjából kiemelkedő jelentőségű. Már a büntetvégrehajtás ideje alatt törekedni kell a családi kapcsolatok lazulásának vagy széthullásának megakadályozására, a szülőikkel, de főleg — amennyiben válásra nem került sor — a házastárssal és a gyermekkel való kapcsolatteremtés és kapcsolattartás folyamatos biztosítására. A szabadulást közvetlenül megelőző, átmeneti időszak alatt kiemelt figyelmet kell fordítani a külső kapcsolatok normalizálására és humanizálódására. Biztosítani kell, hogy a szabadulás után az elkövető a családhoz térjen vissza, velük együtt éljen és lehetőleg helyben vagy közeli helységben találjon munkát. Feltétlenül fékezni kell az ingázó életforma bővülését, a családtól rövidebb-hosszabb ideig tartó állandó távollétet.

Korábbi felmérések és kutatások is igazolják, hogy az elkövetők jelentős része volt labilis idegállapotú, illetve helyzetű vagy mentálisan sérült. Javasoljuk az ambulans idegbeteg-gondozói rendelések hálózatának bővítését, és az erre rászorulóknak részére a gondozói kezelés igénybevételeként kötelezővé tételét.²⁶

Napjainkban nemcsak az átlagos életkor növekedett, hanem a biológiai érés is hamarabb következik be. Évek óta folyik a vita a különböző fórumokon, hogy kinek a feladata a szexuális felvilágosítás, valamint arról, hogy a felvilágosítás milyen életkorban és formában történjék. Ugyanakkor a legfogékonyabb korban lévő fiatalok jórészt idősebb barátok vagy barátnők elmondásaiból, a pornográf irodalom termékeiből szerzik ismereteiket. Az ebből a forrásból származó felvilágosítás a szexuális életnek csupán a vonzó oldalát mutatja be, a veszélyekre, a prostitúcióra, az elkövetővé vagy sértetté válás lehetőségeire, a nemi betegségekre stb. nem hívja fel a figyelmet. A megelőzés érdekében javasoljuk legalább a fővárosban és a megyeszékhelyeken „szexuális felvilágosító és tanácsadó” szolgálat megszervezését. A „tanácsadói” munkában orvos, pszichológus, pszichiáter, pedagógus és feltétlenül kriminológus venne részt. Elképzelhetőnek tartjuk, hogy a „tanácsadó” szolgálat a felállítandó Család gondozó Állomások keretén belül működjék.

A Büntető Törvénykönyv a tizenkettedik életévet be nem töltött személyt védekezésre képtelennek tekinti, az ilyen életkorú személlyel megvalósított nemi érintkezést eleve erőszakosnak nyilvánítja. Szintén bűncselekménynek minősül a tizenkettő-tizennégy év közötti életkorú személlyel történő nemi kapcsolat, vagy nemi kapcsolatra való rábírás, illetve rábírní törekvés is. A büntetőjogi védelem egységessé tétele érdekében is — de lege ferenda —

²⁵ Vö. *Helena Cambell*: Sexual offences and the trend in Crime 1949—76. New Law Journal. August 3. 1978. 748—750. p.

²⁶ Igen figyelemreméltó a természet elleni erőszakos fajtalanság cselekményeinek és elkövetői számának folyamatos emelkedése. Amíg az 1960-as években átlagosan évi 30, addig az utóbbi négy évben csaknem 60 főt ítélték el ilyen jellegű bűncselekmények elkövetése miatt.

javasoljuk a védett életkor tizennégy évre történő felemelését, vagyis azt, hogy a tizennégy éven aluli személlyel végrehajtott valamennyi szexuális bűncselekmény erőszakosnak minősüljön. Ez esetben a védett életkor összhangba kerülne a büntetethetőség korhatárával is. Javaslatunk számos jogértelmezési, főleg az egység-többség kérdésében felmerült problémát küszöbölné ki, amely az egységes bírói gyakorlat kialakulását is elősegítené. Ajánlásunknak nem mond ellent az általunk is jól ismert helyzet, hogy egyes területeken és néprétegek-nél nem ritka, sőt szokás a tizennégy éven aluliak rendszeres nemi élete, sőt, együttélése és utódok világra hozatala.²⁷ Indítványunkat — egyebek mellett — alátámasztja a Családjogi Törvény módosítására vonatkozó előterjesztés azon javaslata, hogy a nők házasságkötésének korhatárát a jelenlegi 16 évről 18 évre emeljék fel. A vizsgálatok ugyanis azt mutatják, hogy a 16 éves leányok általában nem rendelkeznek a házasságkötéshez szükséges társadalmi érettséggel, értelmi-etikai belátással.

Nem ritkán fordulnak elő olyan esetek, amikor egyes vállalatoknál, intézményeknél és egyéb helyeken munkaviszonyban lévő nők függő helyzetük következtében kényszerülnek általuk nem kívánt szexuális kapcsolat létesítésére. Az ilyen szituációval való visszaélés útján kikényszerített nemi érintkezés az elkövető részéről tág teret biztosít a helyzetével való elytelen, további és más természetű visszaélésre is és a sértetteknek nagymértvű — esetleg egész további életvitelére is kihatással járó — erkölcsi és lelki sérülést okozhat. Javasoljuk tehát de lege ferenda több európai szocialista és polgári állam törvényi rendelkezéseihez hasonlóan a hivatali hatalommal, beosztással vagy egyéb más függőségi viszony felhasználásával kikényszerített nemi érintkezésnek sui generis büntettként való szabályozását és büntetendőségét.²⁸

МЕРИНЫ КАЛЬМАН

ПРИЧИНЫ И ПРОФИЛАКТИКА НАСИЛЬСТВЕННЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ПРОТИВ ПОЛОВОЙ МОРАЛИ

(Резюме)

Автор на основе исследований, выполненных в исправительно-трудовом учреждении в руху лиц, осужденных за насильственные преступления против половой морали, анализирует причины таких преступлений и средства их предупреждения и, одновременно, — de lege ferenda — выдвигает свои предложения.

Далее автор определяет, что поскольку преступность является общественным явлением, неке смысл и содержание следует рассматривать прежде всего в отношениях условий данной то шественной жизни. В этом же одновременно заключается и историчность преступности об результате общественного развития, преобразования экономической структуры обществен-ные явления, а тем самым и преступность, подвергаются глубоким изменениям. Обществен-ные и демографические изменения, происходящее в экономической жизни развитие или, нао-оборот, стагнация в значительной мере влияли и влияют на динамику преступности, на прояв-ление определяющих преступность явлений на внутренние и внешние взаимосвязи, а также на

²⁷ Már az 1810. február hó 22-én kihirdetett francia Code Penal is az erőszakos közösülés minősített eseteként rendelte büntetni a cselekményt, amennyiben 15 éven aluli gyermek sérelmére követték el. (332. §) A magyar jogirodalomban *Halász* akként foglalt állást, hogy a védendő korhatárt 14. évben kellene megállapítani. *Halász Zoltán: A szemérem elleni bűncselekmények.* Bp., 1909. 317. p. Néhány európai szocialista, illetve polgári állam törvénykönyve javaslatunkkal azonos vagy hasonló megoldást alkalmaz.

²⁸ A függőségi viszony alatt elkövetett szexuális érintkezést már a *Csemegi Kódex* is az erőszakos nemi közösülés minősített eseteként szabályozta. *Angyal* kézikönyvében kifejti, hogy „de lege ferenda kívánatos lenne... a függőségi viszony kihasználása mellett való elkövetést egymagában is büntetni”. *Angyal Pál: A szemérem elleni bűntettek és vétségek.* Bp., 1937. 56. p. A függőségi viszony alatt elkövetett nemi kapcsolat létesítését jó néhány európai szocialista és polgári állam büntető törvénykönyvei önálló büntettként szabályozzák.

закономерности протекающие в ходе осуществления преступности. Такие изменения не только затрагивали и затрагивают качественные характеристики преступности, но и способствовали повышению за последние годы уровня преступности. Автор считает, что по отношению к преступности закономерно возникающие взаимосвязи в общественно-экономических отношениях носят в общем-то стохастический характер, однако, — по мнению автора — в отдельных категория преступлений, например, в имущественных преступлениях и преступлениях, направленных против экономического порядка, состав таких преступлений и их переменные носят такой характер, что закономерные взаимосвязи являются уже, можно сказать, причинно-следственными.

Причинные факторы насильственных преступлений против половой морали (в исследованном автором эталонном множестве) определяются автором главным образом окружающей средой и другими внешними негативными воздействиями и в незначительной мере влиянием наследственных и генетических свойств.

Анализируя вопросы профилактики автор устанавливает что в наши дни профилактическая деятельность не может ограничиваться деятельностью правоприменительных и правоохранительных органов, в ней должны принимать участие как общественные организации, так и отдельные лица. Что касается совершающихся под влиянием всевозможных причин и условий различных видов преступлений, то в интересах их предотвращения можно предпринимать специальные меры, создавать такие обстоятельства, с помощью которых можно будет сокращать возможность отдельных преступлений, повернуть вспять их неблагоприятное процентное соотношение.

В заключение автор, — *de lege ferenda*, — предлагает что, с одной стороны, нужно повысить охраняемый законом возраст до 14 лет, то есть, все сексуальные действия, направленные против подростков моложе 14 лет, квалифицировать насильственными; с другой стороны, чтобы при злоупотреблении по отношению к лицу, находящегося в зависимом положении, половое сокоупление регулировалось бы *sui generis* в качестве преступного деяния и наказывалось.